

Péter vágta oda a kérdőhöz. Hangja kemény volt, ércesen csengett. Úgy verődött a fülek dobjaira és a szívekre, mint a kalapács ütése.

Mosolyogva jött ki az irodából. Kalapját vígan fejére csapta, Szerszamos zsákját hátára vetette és csendes dalt dúdolva ment tovább. Amikor a kapu alatt sereglő zúgolódó munkások előtt elhaladt, a zajongás megakadt s a tömeg szorongva, néma tisztelettel nyitott előtte utat. Csak akkor mertek megszólalni ismét, amikor bátor, büszke alakja tovatűnt . . . Ment az uccán. Amint az állványok árnyéka alól kiért, a délutáni nap tüzes fénye kaecagva ölelte karjaiba. Könnyed lépteivel úgy tűnt, mintha a napfényben boldogan repülne . . .

Sokáig néztem utána. Agyamon keresztülfutott egy akaratos gondolat, hogy én is hozzá hasonlatos legyek.

PALOTÁS IMRE

Egy nap a hegyekben

Kinyissam-e a szemem, vagy még aludjak egyet — gondoltam magamban. Elszibbadt tagjaimat félösen nyújtottam ki a kényelmetlen deszkaágyon. Az éjszaka kétszer csúszott ki alólam egy deszka, s én — mély álomból följévedve a földön találtam magam. Jobb lett volna kint aludni a nagy fügefafa alatt, jól töltött szalmazsákon, de Milica, az én kedves vendéglátó gazdasszonyom nem engedett.

— Sok a skorpió — mondta — s nedves is hajnalban, nem lesz jó.

Soká nem birtam elaludni. A holdfény az apró ablakon át besütött a szobába. Nem szoktam meg az ilyen recsegő-ropogós ágyat, s így egyre forgolódtam. Majd agyon nem ütött egy nagy darab száraz sármalter, ami levált a fejem fölött levő falról — apróbb-nagyobb földdarabokkal, szalmával, porral beszórta tisztán áthúzott, gyapjúval tömött fejpárnámat. Most már óvatosabb vagyok s nem mozgom annyit, csendesen körülnézegetek a homályos szobában. Olyan, mint a legtöbb ernagorai ház.

Mennyire más ez a szoba, mint az, amelyikben én születtem. Pedig az is csak szegényes parasztház volt. Anyám minden héten bigított sárgafölddel mázolta a padlót, s a falakat évente kétszer szép fehérre meszelte.

Ez a ház itt kőből épült, minden tapasz nélkül. Egy gyenge fal két részre osztja a házat. Az első helyiség egyik felében egy tehén van a borjával, a másik fele, amit egy pár hordó és dézsa választ el, a konyha. A földön szabad tűzhely. A mestergerendáról lelógó vasláncra akasztják a kisebb-nagyobb bográcsot, s alatta szabadon ropog a tűz. Száraz galy a tüzelő. Alacsony, kis asztal s néhány háromlábú kisszék a konyha egész berendezése.

Hát a füst? Az szabadon száll föl, s mivel menyezet nincs, a eserepek közt a háztetőn át illan el, miután vörösre csípte a háziasszony szemeit.

A másik helyiség lakószoba. Menyezet itt sines. Szurkos, fekete gerendák tartják a háztetőt. A szél port és piszkot hord a szobába, télen pedig hóval szórja teli az alvókat. A padló is hézagos, le lehet látni a szoba alatt lévő félig pince félig istállóba. Itt két szamár és pár sovány tyúk húzódik meg. A szoba sziklakövekből összetakolt falain a régi tapasztás maradéka. Meszét ki tudja mikor látott utoljára. A berendezés egy hosszú asztal, pár szék s három ágy. Egy deszkalóca — az öregapóé. Egy keskeny, valami árverésen szerzett vaságy, tiszta, fehér takaróval — Milica ágya. Nos és a Vidóé, az a fából takolt ágy, amivel olyan kellemetlen tapasztalataim voltak az éjjel.

A házban mindenki korán kel, engem is kihívott az ágyból egy ragyogó napsugár, ami a kis ablakon keresztül az ágyamra hull.

Egy-kettőre kinn vagyok a konyhában, körülnézek — mihez is kezdjek? Egy kis ággal megpiszkáltam a hamut, amivel Milica letakarta a parazsat. Gyufát itt ritkán használtak, az drága. Egy pár száraz gallyat dobok a parázsra, s elkezdem fűjni. Fűj-nám, de ahogyze találom el a parazsat. Csak a hamu száll föl és belepi arcom, hajam, szemem. Már lélegzetet sem tudok venni — mikor füstös könnyeimben át meglátom a Vidót, a házigazdát.

— Jaj — mondom neki — elégük lehet szegény asszonyaitoknak, ha csak a tűzgyújtással így kell vesződniök! . . .

Vidó mosolyogva nyújt át egy vékony bambusznádat:

— Az egyik végét tedd közel a parázshoz, a másik végébe fújál csak jól bele.

Igy már megy. Hamar lemosom a hamut és a füstöt a ház előtt egy kis bögréből öntve a vizet a markomba. A vízre vigyázni kell mosdásra, mosásra nem szabad sokat pocsékolni!

Nézegetem a tájat. Lenn a ház alatt a sziklás hegy lépcsőzetein kezdődnek a kis legelők, szőlők, szántóföldnek használt apró földdarabok. Alig pár méter hosszú és széles földdarabok. Egy-egy sor szőlővel övezve. Évtizedeken át gondos kézzel művelték, tisztogatták a kövektől. Tenyérnyi földdarabok, mik ennek a bátor népnek, nehéz munka árán megadják a fekete kenyeret, a sárga kukorica gancát. Megterem a búza, árpa, kukorica. Csak gyakori a szárazság, hol a búza, hol a kukorica szárad el. Eszembe jut egy nem régi szomorú élményem.

A multkor a falu kis boltjának nyitott ajtaja előtt megállt egy szamár. Csontos hátáról leszállt egy komorarcú ember. Crunagorai viselete kopott, poros a több órai úttól. Lassú mozdulattal leold a szamár fanyergéről egy agyonfoltozott zsákot. 15 kiló kukoricát kér. A boltos méri, pereg a szem: aranysárga, tiszta, nagy szemű, bácskai kukorica. A paraszt vesz egy pár szemet, nézi, forgatja. Kemény arccal, furesa szemekkel. Volt rajta — megéreztem, még mielőtt szólt volna — valami dac, keserűség, valami nagyon emberi, nagyon fájó . . .

Szóba elegyedtünk. Lassan, vontatottan beszélt. Mintha minden szavának súlya lett volna . . .

— Ez a kukorica más, mint a miénk . . . Ez az igazi! Viszent

a malomba kenyérnek öröletni. Az enyém — kérdik? Elszáradt az mind egy szálíg. Még magnak sem termett . . . Tavalý vetettem búzát, az is elszáradt. Az a kis kukorica húzott ki bennünket, amit csak úgy mellékesen vetettem. Hát azért az idén minden reményünk a kukorica volt. Búzát nem is vetettünk, hiszen tavaly még magja sem maradt. Pénz se volt, hogy vettünk volna. Az idén meg a kukorica száradt el, csak búza termett. Most itt állunk, aratás után, egy szem kenyér nélkül. Otthon sok a gyerekek, az meg nem érti, s csak kenyeret kér.

— Addig még van mit eladni a házból, idejövök egy kis zsák kukoricáért. Ennek muszáj lenni. Lassanként minden mozdíthatót el kell adnunk, ha éhenhalni nem akarunk . . .

Mesélt még, vontatottan, halkán. Jön a tél. A háztető repedt cserepei közt fütyülve süvit be a hideg szél, be a füstös, sötétes szobába, ahol a tűz körül kuporognak a gyerekek. Ha szembe vannak a tűzzel — a hátuk fázik. Ha megfordulnak, a hátuk ég a melegtől, de elöl csíp a hideg. No, de csak legyen kenyér! Sárga, ragadós, rosszul süített, de kenyér!

Állok a ház előtt és nézem a maroknyi földeket a tenger szikla között, amiből az ember véres verejtékkel, erővel, tépi ki a kenyeret.

Milica a sziklafalhoz löki, s állva feji a tehenet. Vidó most hajtja a ház elé a másik tehenet a kis legelőről. Együtt megyünk vizet hozni. Lassan kapaszkodunk a sziklás úton felfelé.

— Vigyázz — intett Vidó — le ne csússz, mert baj lesz!

Vigyázva hajolok előre, s lenézek a három-négy méter mély gödörbe. Egy természetes sziklaüreg volt a víztartály, alig egy méternyi vízzel a fekéen. Innen adnak a jószágnak inni, s innen visznek mosásra.

Az ivóvízes gödröt is látni akartam. Ez is épp oly sziklaüreg, mint amaz, csak még mélyebb, s a víz még kevesebb. Pár lehullott, rothadt levél a felszínén. Biztosan van benne giliszta is, gondoltam magamban. Deacára a melegnek, s a szomjammak, elment a kedvem az ivástól.

Mire leérünk, a konyhaasztalon már párolog a meleg, habos tej. Kis bögréből isszuk az izletes fekete búzakenyérhez. Egy kis szalonna is kerül az asztalra. — No — mondom — ti nem is vagytok olyan szegények. Búzakenyér, (az idén jól termett a búza, csak a kukorica száradt el) tej, szalonna, nagyszerű reggeli!

Reggeli után kiki megy dolgára. Itt ugyan nincs olyan sok munka, mint nálunk, hiszen a kevés a föld, kevés a jószág. Nap-számba sem igen mennek erre felé. A férfiak a sziklás földet gyomlálgatják, vagy a jószággal vesződnek, mi meg leülünk a kűszöbre s pucoljuk az ebédre való zöldbabot. Délután majd elmegyünk az olvasóba, határozzuk el Milicával. Ahogy egy percre feltekintünk munkánkról, káprázik szemünk a sziklákról visszaverődő napsugáron.

Délután a házi foglalatosságok után felcihelődünk s elindulunk a kanyargó sziklás úton az olvasó felé.

Végre elindultunk. Milica felöltözött, mintha a városba men-

ne. Útközben néhány legénnyel találkoztunk. Vállukon hosszúnyelű kis sarló. Az erdőbe mentek galyat vágni, télire a kees-
kéknek.

Sajnáljuk, hogy nem lesznek az olvasóban. De ők biztatnak, lesz ott valaki. Mindig akad, aki könyvet hoz, vagy visz.

Az úton, sziklák közt, meg-meg állítanak bennünket Milica ismerősei. A férfiakkal kezelünk, az asszonyok jobbról, balról, megcsókolják arcunkat. Kedves szokás. Ritka az idegen itt a hegyek közt, kedveskednek nekik. Hívnak bennünket ebédre, vacsorára. Én vonakodom, nem akarom terhelni amúgy is szegényes asztalukat. De Milica bökdös, hogy nem lehet visszautasítanom.

— Itt az olvasó — mondja Milica, egy egyszerű paraszt-házra mutatva. Belül két szoba, egy vakablak deszkapolcokkal. A deszkákön apróbb-nagyobb könyvek. A kis könyvek mocskosak, számfülesek. A nagyobb vaskosabb könyvek tisztábbak, simák, lát-szik, hogy nem sok kézben voltak még. A paraszt még nem szokott olvasásra, s a kisebb könyveknek bátrabban áll neki. Az olvasó berendezése egy jó nagy asztal, s egy pár durván gyalult pad.

Egy pár legény ül a szobában és Zlata, a falu legszebb és legokosabb lánya.

Hamarosan nagy lett a barátság s szabadon beszélgettünk, egyről másról. Nemsokára megjöttek a fiuk is a hegyről.

— Ritka vendégek vagytok — mondják, — a gally még ráér.

Beszélgetés közben szó esik mindenről. Hogy milyen könyvet szeretne a paraszt, az egyszerű dolgozó ember. Hogyan kellene neki írni, hogy megértse, hogy közel legyen hozzá. Hogy fölfogja saját egyszerű eszével és megértse, hogy az életet lehet jobba, s szebbé tenni.

— Nehéz megértetni azzal, aki még nem szokott hozzá, hogy a saját eszével gondolkodjon — mondja az egyik —, mindannyi-
unknak jogunk van a tudásra, tanulásra, haladásra. Mi azon vagyunk, hogy ezt legalább a fiatalsággal megértessük.

— De hiszen — mondja a másik — még az öregek is velünk tartanak. Ide engednek bennünket s nem haragszanak, ha egy kicsit megrövidítjük a munkanapot, hogy előbb ide jöhessünk. Ha valamit rendezünk, a bíró maga megy engedélyt kérni a megyére.

— Tényleg nem panaszkodhatunk e miatt — mondja Zlata. — Tudjátok mi volt a tavasszal. Eppen kultúrházunkat kezdtük építeni, s a legnagyobb munkában talált bennünket a majális. Előző este összejöttünk itt az olvasóban mindannyian. Jöttek még azok a lányok is, akik különben nem szoktak jönni. Most eljöttek a bátyjokkal, mert kimondtuk, hogy minden fiúnak ide kell szoktatni a leánytestvéreit. Hadd tanuljanak azok is velünk. Egyszóval, sokan voltunk, majdnem minden fiatal a faluból. Tekintve, hogy közös házunkkal mielőbb készen akarunk lenni — terjesztette elő a titkárunk — ahelyett, hogy a völgybe mennénk táncolni — inkább dolgozunk mindannyian a házunkon. — Nagy lárna támadt. Voltak, akik inkább táncolni akartak a munka ünne-
pén. De a végén abban maradtunk, hogy dolgozni fogunk. A nagy vitatkozásban észre sem vettük, hogy apáink is összejöttek az ol-

vasóban. Látom én, hogy suttogva tárgyalnak valamit. Azután az apám idejött az asztalhoz és intett,, hogy hallgassunk már, mert van valami mondanivalója. Nagynehezen csend lett. A többi öreg is bejött s leültek a falmelletti padokra.

— Halljátok csak — szólt apám — eddig minden évben lementetek majáliskor a völgybe harmonikaszóval, mint minden falu fiatalsága. Nincs rendjén, hogy ezt elhagyjátok. Mi már megbeszéltük — s itt a padon ülő pipázókra mutatott —, hogy helyettetek mi dolgozunk a házon . . .

— Mikor hajnalban hangos nótaszóval elindultunk, már ott találtunk pár dolgozót a háznál. Nevetve integettünk nekik. Vájta a sziklát aznap, még a hetven éves, öreg Krszto bácsi is . . .

Zlata elhallgatott. A többiek is várták, mit fogok szólni.

Nekem alig jutott szó a nyelvemre. Azután csak annyit mondtam:

— Ilyen szülőknek csak ilyen gyerekei lehetnek, mint ti. Bátrak, okosak, haladékok.

— Estére feljövünk hozzátok és tovább mesélgetünk. Lesz kis nótaszó is.

Hazafelémenet még be kellett térnünk egy udvarba, ahol vártak ránk. Feketekávéval és gyümölcssel kínáltak meg bennünket, amint a ház előtti padkára letelepedtünk.

Este lett, mire hazaértünk. Az öreg épp úgy ült a ház előtti kőpadon, mint mikor délután elmentünk. Csak Vidó volt türelmetlen:

— Hol is tudtok olyan soká maradni?! Ti asszonynépség, ha belekezdtek, nincs vége a mesének! . . .

A tehenek is várták Milicát. A kisborjúk bögték az istállóban. Milica kiengedte őket s a tehenet megfejte. Bent a tűz már nagyban ropogott. Vidó elkészítette az asztalra a kenyeret és a szárazsonkát. Mégis jó ez a mi Vidónk, csak tetteteti a haragot.

Szép az este itt fenn a hegyek között. Alattunk a messzeségben a Skadari tó szürkélük. Lassan, szinte egyenként bújnak ki a csillagok, mint megannyi méceses, hogy ennek a szegény népnek ingyen világítsanak. A ház mögött kecskék jönnek le csengetyűvel a nyakukon, fáradtan viszik nehéz emlőiket. Mögöttük kislány, rongyos kis ruhában, kötéssel a hóna alatt, — hajtja haza a jószágot. — Nincs itt necc se út. A házelőtti kis tér, udvar is út is. Várom a fiatalokat. Ha sötét lesz is, jönnek. Ismernek minden követ, minden fát, minden kiugró sziklaszírtet.

A távolból mintha már hallanám erőteljes, víg dalaikat.

KASZÁS KATALIN

.....

Nem hiszek a fajok és nemzetek ellenségeskedésének szükségében. Nem hiszem, hogy a gondolkodásmódbeli különbség a fehér ember természetes gyűlöletét váltaná ki a fekete, vagy más fajok ellen; a szlávokét az angolok, vagy az oroszokét a zsidók ellen.

(Gorkij)